هەڵپەڕكێی فۆلكلۆریی كوردی و گەلانی دیكە

ئەنوەر سوڵتانی

لەمێژساڵە هاوار دەكەم و دەڵێم سیاسەتی دوژمنكارانەی ڕژیمە داگیركەرەكانی كوردستان كوردی كردۆتە ئەویندارى فۆلكلۆر و نەیهێشتووە ڕوو لە داهاتوو بەرەو مۆسیقا و هەڵپەڕكێی پێشكەوتووی سەردەم هەنگاو هەڵێنێتەوە. خۆشەویستیی فۆلكلۆر لای كۆمەڵانی گەلی كورد وەها چەسپاو و جێگر بووە كە ناكرێت ڕەخنەی بچووكیشی لێ بگیریت و بگوترێت براله فۆلكلۆر باشە، خۆشە، بەڕێزە، بەڵام جگە لە هونەری فۆلكلۆری هونەری دیكەش هەن كە نابێ بە ناوی فۆلكلۆرەوە لێیان غافڵ بین. هەر ئەوەندەت گوت بەسە! هێرشە وتۆمەتە و جنێوە بەسەرتدا دەبارێت، پێت دەڵێن خۆت دۆڕاندووە، ڕێز لە پێشینیان ناگری، لاسایی ڕۆژئاواییەكان دەكەیەوە و لەم چەشنە تۆمەتانە. كەس نییە گوێ بداتێ بڵێی ئێمە ئەو ڕێبازە لە شیعردا ڕۆیشتین و ئێستا شیعری نوێی دوای گۆرانمان هەیە بێ ئەوەی زیانێک لە شیعرە كۆنە كلاسیكەكەمان كەوتبێت. عەیبی چییە هونەری وێنەكێشانمان لەگەڵ سەردەم دەچێتە پێشەوە بەڵام كارێكی هاوچەشن لە بوارەكانی دیكەی هونەر- وەک مۆسیقا و هەڵپەڕكێدا بڤەیە؟

من تەكلیفی خۆم ڕوون كردۆتەوە، ئەویندارى فۆلكلۆرم، ڕۆژانە چەند سەعات بە دەم كاركردنەوە گوێ دەدەمە گۆرانی فۆلكلۆریی كوردی و ئازەربایجانی، هەر لە بەیتەوە تا مەقام و گۆرانی و شمشاڵ و دووزەلە و دەهۆڵ و زوڕنا. بەڵام كاتێ مەسەلەی هونەری میللەتێک دێتە گۆڕێ وداهاتووی و وەرگیران و نەگیرانی لە كۆمەڵگای نێونەتەوەییدا، چەمكەكە دەگۆڕێت و دەبێتە شتێكیتر.

ڕۆژئاوای دەوڵەمەند بە مۆسیقای كلاسیک، جازی ئەفریقییەكان وەردەگرێت و لە تەنیشت مۆسیقای سوننەتی خۆی واتە كاونتری دادەنێت، بلووز و ... دەخوڵقێنێت، دەگاتە مۆسیقای پۆپ و بەوە جارێكی دیكە دەبێتەوە جیهانی. بەڵام لەوێش ڕاناوەستێر، ڕۆک وراپ و ... دەیان شێوەی دیكەی مۆسیقا دەئافرێنێت بێ ئەوەی ڕابردووی خۆی لەبیر بچێتەوە و بیفەوتێنێت. ئەوە مۆسیقای زیندووی بە گەشە وشنەیە و كاتێ مۆسیقا نەتەوایەتییەكەی خۆتی لە بەرانبەر دادەنێی تەنیا كارێک دەتوانی بیكەی ئەوەیە سەرت ڕابوەشێنی و نفرین بۆ ئەوانە بنێری كە چەواشەیان كردین و وایان تێگەیاندین كە فۆلكلۆر هەموو شتێكە و بۆ كورد كۆتایی هەموو هونەرێكە.

هیچ نەبێت لە باشووری كوردستان دام و دەزگای هونەریمان هەیە، بە ملیۆن خەرجی بۆ دەكرێت بەڵام ئەنجام؟ كۆپی كردنی دەیان جارەی حەسەن زیرەک و سەید عەلی ئەسغەر و دووپات و دووپات كردنەوەی گۆرانی عەلی مەردان و جەزراوی و كێمنەیی و ماملێ! تا ئەمڕۆ نە چواركەسمان هەیە خوێندنی ئەكادیمیكی مۆسیقایان كردبێت، نە مامۆستایەكمان لە دەرەوە هێناوە فێرمان بكات نە تەنانەت دوو دانە پیانۆ وپیانۆژەنمان لە كوردستان هەیە، ئیتر باسی ئۆركێسترایەكی سەمفۆنیک یا فیلارمۆنیک و ئۆپێرا و كاری گەورەی ئەوتۆ هەر مەكە! ژمارەی گۆرانی بێژمان واهەیە لە گوێگری گۆرانی زیاتر بێت، بۆ؟ وەڵامەكەی ئاشكرایە: ئەمڕۆ لە مۆسیقای كوردیدا نە پسپۆڕایەتی مەرجە، نە خوێندن و كۆرس و دەرس و مەشق و ڕاهێنان! هەر ئەوەندە بەسە هەندێک دەنگ خۆشیت هەبێت، هەر سبەینێ دەتبەنە سەر تەلەفیزیۆن و ڕادیۆ، بەشوێنیدا لەگەڵ دوو كچ و كوڕی گەنج كلیپێک چێ دەكەی و لە ماوەی مانگێک و دواندا دەچیە ڕیزی گۆرانی بێژانەوە. نە پێویست دەكات كەسێک هەوا و لەحنی

تایبەت بە دەنگی خۆت بۆ دابنێ، نە لازمە شاعیرێک شیعری گۆرانییەکەت بۆ بهۆنێتەوە. خۆت دەفەیەک بە دەستەوە بگرە و تەقەتەقی لێ بێنە چەند دۆلاریش بدە بە کەسێکی دووزەلەژەنی نەعاملاوی لەخۆت ناپسپۆڕتر، پڕۆڤە و شتی واش پێویست ناکات هەڵبکوتە سەر گۆرانییەکی حەسەن زیرەک، لەحن ئامادە، شیعری خوار وخێچیش ئامادە، تۆ بیڵێوە و خەڵکیش بە هەوای گۆرانییەکەت هەڵپەڕن، ئیتر گۆرانی بێژ هەی گۆرانی بێژ! هەرکەسیش گوتی براله ئەوە چ بوو فەرمووت؟ دوو جنێوی تەڕی پێ بدە و بڵێ تۆ ڕێز لە مامۆستا حەسەن زیرەک ە گۆرانییەکانی ناگری؟

ئەو چاوبەستانەی وا سەرەپەتی کارەکانیشیان بەدەستە، بۆ پارەخواردن و دزی کردنی خۆیان، هەر سمینارە لە سەر فۆلکلۆر و هەر بانگهێشتنی گروپ و تاقمی دواکەوتووی کەم هونەریووڵاتانە بۆکوردستان، بێن و بە دەیان هەزار دۆلار مەسرەفیان بۆ بکرێت بێ ئەوەی بستێک هونەرەکەمان بەرەو پێشەوە ببات و لەو قوڕەی دەربهێنێت کە تا بینەقاقا تێی چەقیوە.

*****

کێشە مۆسیقا چەندە گەورەیە، دەردی هەڵپەڕکێی کوردی لەویش گەورەترە. نە گۆڕانکارییەک نە نوێخوازییەک و نە شەقڵی سەردەم. درێژدادڕی و هەزاران جار دووپات کردنەوەی دیاردەیەکی کۆن. تاقە گۆڕانکاری ڕووی دابێت ئەوە بوو دوای پەیدابوونی تەلەفیزیۆنی کوردی، جووڵان و گەڕانەکەی جارانیش نەماوە دە پازدە کوڕ وکچ (یا لە ڕۆأهەڵاتی ژێر حوکمی مامۆستاکان، تەنیا کوڕ) دەستی یەکتر دەگرن و لەجێی خۆیان دەچەقن تەنیا لاقێک دێننە پێشەوە و دەیبەنە دواوە. دەست لێک بەردان و بەتەنیا هەڵپەڕین بڤەیە و گوناحە! ئەوە بوو بە هونەری هەڵپەڕکێی سەدەی بیست ویەکەمی کورد!

من ئەم هاوارەم دەیان جار کردووە و جگە لە تانە و تۆمەت هیچ وەڵامێکم وەرنەگرتووە. دەڵێم براله فۆلکلۆر تایبەت بە کورد نییە هەموو میللەتێکی ئەم جیهانە فۆلکلۆریان هەیە بەڵام ئەوە دیاردەیەکی کۆنی سەدەکانی پێشووە و خەڵکان و میللەتانی تر لە ڕێ و ڕەسمی تایبەت و شوێنی تایبەتدا زیندووی رادەگرن، بەڵام هێز و توانای هونەرمەندان سەرفی گەڕانەوە بۆ دواوە نابێت؛ ئەوان لەبیری ئەمڕۆ و دوارۆژی هونەرەکەیاندان و بودجە و پارەیان لەو ڕێگەیەدا سەرف دەکەن. دیاردە کۆنە فۆلکلۆرییەکە هەیە و ئەرک و کاری پێناوێت، ئەوەی زەحمەت و ماندوویی و شەونخوونی دەوێت هونەری نوێیە.

*****

خوێنەری بەڕێز!

ئەوەندەم ئەم قسانە دووپاتی کردەوە و کەس گوێی نەدامێ، بە ناچار دەست بە داوێنی بەڵگە بووم. وا بە یارمەتی یووتیووب دەیان نموونەی هەڵپەڕکێی فۆلکلۆریی گەلانی جیهانم کۆکردۆتەوە و لێرەدا دەیانخەمە بەرچاو بۆئەوەی بزانرێت هەمان ئەو شێوە هەڵپەڕکێیەی ئێمەی کورد هەمانە، میللەتی دیکەش لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین و ئورووپا هەیانە، لە شایی و ڕێ وڕەسمی نەریتیشدا کەڵکی لێ وەردەگرن. بەڵام ئەوەی ئەوان دەیکەن و ئێمە نایکەین خوڵقاندنی هونەری نوێ و بەرەوپێش بردنیەتی.

تکایە سەیری چەند بەش لەم هەڵپەڕکێیانە بکەن و بزانن ئایا هەر ئەو هەڵپەڕکێ سوننەتییەی ئێمە هەمانە لە ناو گەلانی دیکەشدا هەیە یان نا؟ ئەگەریش هەیە، کاتی ئەوە نەهاتووە بە تەنیشت فۆلکلۆرەکەمانەوە خەریکی نوێخوازیش بین؟

لیستەی ئەم هەڵپەڕکێ فۆلکلۆرییانەی میللەتانم بەگوێرەی پیتی ئەلف و بێ ڕێک خستووە، هەندێک لەو هەڵپەڕکێیانە گەلێک ڕێک وپێک و پسپۆڕانە بەڕێوە چوون، بەڵام هەندێکی دیکەیان ڕەمەکی و هەردەمبیلن و فیلمەکەیان لە شایی و ڕێ وڕەسمی ئەوتۆدا هەڵگیراوە بەڵام هەر هەموویان لە یەک دیاردەدا هاوبەشن: هەڵپەڕکێی ئاڵقەیین کە تێیاندا، وەک هەڵپەڕکێی کوردی، گروپێکی خەڵک دەستی یەکتر دەگرن و بە دەوری گۆڕاییەکدا دەخولێنەوە. ئێمە تەنیا نین، خەڵکانیتر هەر ئەو هەڵپەڕکێیەی ئێمە یا هاوچەشن و هاوشێوەی ئێمە، هەڵدەپەڕن. دوور نەڕۆین، چ دەبێت ئەگەر ئێمەش وەک ئازەربایجانییەکان یا ئەرمەنی دراوسێمان زیندانی ناو جوغزی فۆلکلۆر نەمێنینەوە و کاری نوێی هونەریش بکەین؟

هەڵپەڕکێی ناوچەکە زۆر لە هەڵپەڕکێی کوردی نزیکە و هەندێک هەڵپەڕکێ وەک "ڕیڤر دانس" ی ئیرلەندە و هی چەند وڵاتی دیکەی ئوروپی، هاوشێوەییان لەگەڵ هەڵپەڕکێی ئێمە کەمترە. ئەوەی بەناوی هەڵپەڕکێی تورکییەوە تۆمار کراوە لەڕاستیدا هەر کوردییە. هەرکام لەو بەرنامانە سەیر بکەن واهەیە لە لای دەستەڕاستی لاپەڕەکەی یووتیووبدا چاوتان بە دەیان نموونەی دیکەی هەڵپەڕکێی فۆلکلۆریی هەر ئەو میللەتە بکەوێت.

با لە گۆڕان و پێشکەوت نەسڵەمێینەوە! فەرموون بەراوردکاریی بکەن:

ئازەربایجانی

http://www.youtube.com/watch?v=WVhhrq9gW9A&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=FaYkmluvdhI&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=z3IGSjKA3xU

ئاشوری

http://www.youtube.com/watch?v=jeEcznw8eFo&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=-mJ4kduSHpQ

http://www.youtube.com/watch?v=2ex7xaGa5xc&feature=related

ئاڵبانی

http://www.youtube.com/watch?v=MfdcOHE8Y3c&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=PsliqHAOfEw&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=vqsd64ryq9w&feature=related

ئوکڕایینی

http://www.youtube.com/watch?v=YydW_B4Q9qE&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=Hhoyf_XoZ3k&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=r0ZgGxVM_Wg&feature=related

ئەرمەنی

http://www.youtube.com/watch?v=7w0vBipBs1s&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=53zeVPR5qCg&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=taBg46blylM&NR=1

ئیرلەندی

http://www.youtube.com/watch?v=W22gpBv00gg&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=RaDzCySXhqQ&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=B718RsboGEI&feature=related

ئیسڕائیلی

http://www.youtube.com/watch?v=HTl3__rYzpI

http://www.youtube.com/watch?v=MZ0uXBARBMc&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=Hp1Spb4KAr0&feature=related

بوڵغاری

http://www.youtube.com/watch?v=iBQuolkvuI0&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=xlc6aP5uBv8

http://www.youtube.com/watch?v=UH4_3N4MCKQ&feature=related

تورکی

http://www.youtube.com/watch?v=x2TbxcxmuwU&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=PWtUs9EhiVo&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=zmbtqUul248&feature=related

ڕۆمانیایی

http://www.youtube.com/watch?v=SEp-tDNy0uo&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=_hEVObf2Yws

http://www.youtube.com/watch?v=NGiFbGwRfY0&feature=related

ڕووسی

http://www.youtube.com/watch?v=j7rDWS8PTDQ&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=qT_xcMpuszY&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=bEAo_QM1rVY&feature=related

سکاندیناوی

http://www.youtube.com/watch?v=5BeiCEo4DNc

http://www.youtube.com/watch?v=ZSXBmbY5n2o&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=CYiRp7JBxM0&feature=related

قازاقی

http://www.youtube.com/watch?v=AR8je9Z5LeY&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=qiakVUKYCSQ&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=CGLnfTrQ2cQ&feature=related

گورجی

http://www.youtube.com/watch?v=j2iD_xwVJ8w

http://www.youtube.com/watch?v=_Ow97oshgI8&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=b1z5fKU_7ow&feature=related

عەرەبی

http://www.youtube.com/watch?v=kePhXlJdAlo&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=N5sL1inW_xg&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=vqemeLIwIFE&feature=related

مۆڵداوی

http://www.youtube.com/watch?v=L20oTDefNcg&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=vgA_HfuoJyY&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=BNN6TSwloGU&feature=related

یۆنانی

http://www.youtube.com/watch?v=0dy13sUlfTw

http://www.youtube.com/watch?v=4srIawBXeik&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=NUTSTTrpQj0&feature=related

بەم پێیە بڕۆ تا گەلێک وڵاتی دیکەی جیهان، بزانە هیچ میللەتێک دەبینیەوە فۆلکلۆری نەبێت؟ بە دڵنیایی، نا! ئێمە تاقە میللەتێکی جیهان نین کە خاوەنی فۆلکلۆر بین؛ کەوابوو، ناکرێت بە ناوی فۆلکلۆرەوە خۆ لە پێشکەوتی هونەر بدزینەوە، چ لە بواری فۆلکلۆر خۆیدا و چ لە بواری شێوازە هونەرییەکانی دیکەدا.

فۆلکلۆر تا کاتێک بە نرخە کە بەرگری لە پێشکەوت و دەسکەوتی نوێی هونەریی گەلەکەمان نەکات